

Landskapskaraktärer

Underlag till Karlsborgs översiktsplan

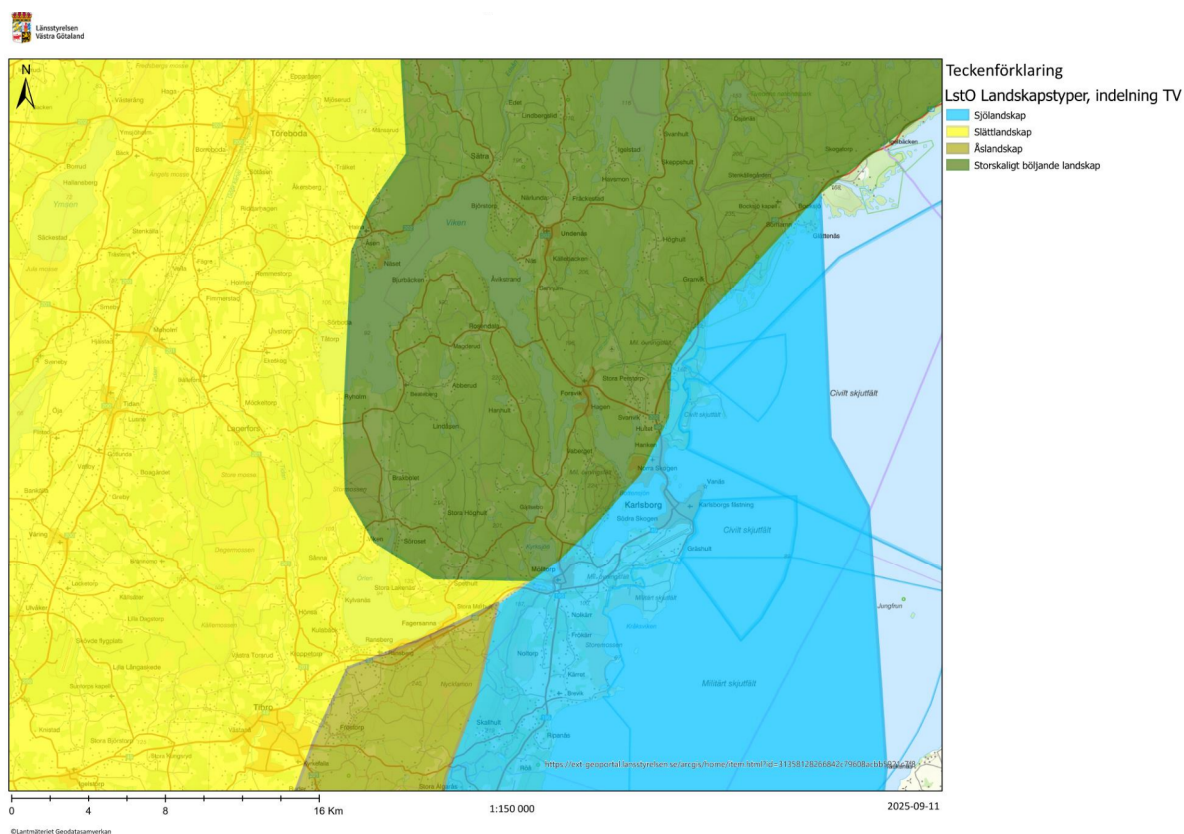
Juni 2024

Anna Belfrage, landskapsarkitekt Krook & Tjäder

Linnea Hedin, arkitekt Krook & Tjäder

Landskapskaraktär är ett uttryck för samspelet mellan ett områdes naturförhållanden, markanvändning, historiska och kulturella innehåll samt rumsliga och andra upplevelsebara förhållanden som präglar ett område och skiljer det från omkringliggande landskap. Analysen kan göras i olika skala och i detta arbete har det gjorts i skala 1:150 000. Arbetet med att ta fram landskapskaraktärer är ett omfattande arbete och analysen i ÖP har utgått från det arbete som gjorts i Trafikverkets pilotstudie Landskap i långsiktig planering från 2012 (publikation 2011:122)

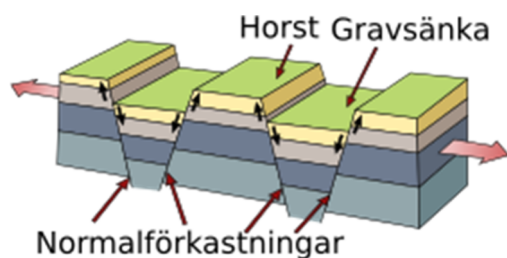
Karlsborgs kommun har ett landskap präglat av skog. En stor del av kommunen ligger inom den så kallade Mellansvenska israndzonen, där iskanten vid den senaste istidens avsmältning ömsom växte och smälte, vilket gett upphov till ett varierande landskap med stort inslag av sjöar och vattendrag. Inom Karlsborgs kommun kan man särskilja tre karaktärsområden; åslandskapet Hökensås, sjölandskapet Vätternsänkan och storskaligt böljande landskap södra Tiveden. I anslutning till de tre karaktärsområdena finns slättlandskapet Vadsbo-Krårkindslätten, som går in som en kil vid Mölltorp, och bildar en flack sänka där baltiska issjön avtappades mot Vättern. Området är känsligt ingrepp som gör att man inte kan läsa av landformerna.

Figur 1 Kartbild över landskapstyper i Karlsborgs kommun

Åslandskap Hökensås

Riktningen i denna landskapstyp följer åsens rygg utmed Vättern, en väldig urbergsrygg. Åsformationen är troligen en horst (ett upphöjt block av jordskorpan som ligger mellan två sjunkna förkastningsblock) som höjts samtidigt som den intilliggande gravsänkan Vättern bildades.

Figur 2 Illustration av horst och gravsänka

Delar av området ligger över högsta kustlinjen. Urberget är mjukt kuperat och har en karaktär av Norrland. Isälvsavlagringarna ger ett småskaligt landskap med en brutenhet på 50 till 150 meter. Vid Skallhultsplatan, som är riksintresse för naturvård, är lämningarna särskilt tydliga och representativa. Karaktärsområdet är huvudsakligen tallskogsdominerat. Öppna partier förekommer kring de ofta små, glest liggande gårdarna och byarna. Vägnätet är glest och följer åsens riktning med korsande stråk mellan Vättern och slättlandskapet i väster. Åslandskapet är långsträckt och har betydelse för spridning av särskilt skogslevande arter. De sandiga miljöerna ger upphov till mycket särpräglade hedliknande skogstyper med tall som dominant. De är naturligt mycket näringsfattiga.

Känslighet: Det småskaliga landskapet är känsligt för storskaliga förändringar med stora hyggen, stora områden med bebyggelse, storskalig infrastruktur. De uppodlade partierna är små och känsliga för bebyggelse, igenväxning och skogsplantering som helt ändrar karaktär på odlingsmarken. Igenväxning kan göra att landskapet går från att vara öppet till att bli slutet.

Sjölandskapet Vätternsänkan

Området präglas av närheten till Vättern med milsvid utblick över vatten där sikten tillåter. Landskapet är storskaligt, flackt med ömsom uppodlad mark, ömsom tilldominerad skog. Söder om Karlsborg utgörs berggrunden av sandsten och skiffer, till skillnad från resten av kommunen som ligger på granitberggrund. Här finns stora torvfyndigheter som tillsammans med militärens övningsområden begränsar framkomligheten till Vättern. Där Bottensjön och Göta kanal mynnar ut i Vättern ligger Karlsborg. Den södra delen är mer uppodlad, den norra delen utgörs av bergig skog som möter Vättern.

Känslighet: Det storskaliga landskapet är mindre känsligt för störningar i form av bebyggelse, vägdragningar och förändrad markanvändning, den stora skalan gör att förändringen ryms inom den mosaik av intryck som finns. Samtligt är området känsligt för stora eller höga element som tillförs landskapet eftersom de syns på långt håll.

Storskaligt böljande landskap Södra Tiveden

Landskapet har en böljande topografi utan tydlig riktning, höglänt med stora områden ovanför högsta kustlinjen. Nivåskillnaderna är ofta stora med en brutenhet på 75 till 200 meter. Bebyggelse, vägar och odling följer två skilda mönster. Dels bildar de större vattendragen tydliga kommunikations- och bebyggelsestråk, som vid Karlsborg, Udenäs och vid Bocksjö/Sörhamn där odling och bebyggelse ligger på jordar med bättre odlingsbetingelser i lågpunkter i landskapet. Dels finns det utspridd höjdlägesbebyggelse, knuten till de lättodlade jordarna på moränhöjderna ovanför högsta kustlinjen där finsedimenten inte spolats bort, som tex vid Kashult.

Mellan dessa kulturlandskap breder stora mycket glest befolkade skogs- och mossdominerade områden ut sig. Det böljande landskapet har med moderna skogsbruksmetoder blivit lättbrukat vilket omvandlat en stor del av skogen till ren produktionsskog. Andelen nyckelbiotoper är därför

generellt lågt. Istället finns en stor del av den biologiska mångfalden i samband med de myrar som finns, samt i de områden med odlingslandskap där det är bättre jordar med bra odlingsbetingelser. I sjönära lägen finns partier med fritidsbebyggelse, som skiljer sig från hur bebyggelse historiskt lokaliseras i detta område.

Inom detta karaktärsområde finns tre områden som sinsemellan skiljer sig åt: Norr om Karlsborg ligger ett flackare område (Stora Perstorp) som bildats när inlandsisen drog sig tillbaks med isälvsdeltan och sandur. Här är landskapet storskaligt och påminner om snölandskapet med utsikt mot Bottensjön och med talldominerad vegetation på den genomsläppliga marken.

Västra delen av karaktärsområdet (Undenäs/Tosterud) utgörs av landskap med bebyggelse som antingen ligger i höjdlägen eller på jordar med bättre odlingsbetingelser i lågpunkter. Östra delen från Bölet och norrut (Tivden) ligger på berg. Där är brutenheten större och skalan upplevs mindre, bebyggelsen och odlingsmarken ligger koncentrerad till de bättre jordarna i låglänta lägen.

Känslighet: Det småskaliga landskapet är känsligt för storskaliga förändringar med stora hyggen, stora områden med bebyggelse och storskalig infrastruktur. De uppodlade partierna är små och känsliga för bebyggelse, igenväxning eller skogsplantering, som helt ändrar karaktär på odlingsmarken, där igenväxning kan göra att landskapet går från att vara öppet till att bli slutet. Karaktären på landskapet kan ändras om bebyggelse lokaliseras på ett för området otraditionellt sätt. Större områden med fritidsbebyggelse i skogsmark nära vatten ändrar karaktären på områden som är oexploaterade. Bebyggelse bör lokaliseras i anslutning till tidigare bebyggelsestrukturer i höjdlägen eller i lågpunkter, utan att bygga på de odlingsmarker som finns. Detta för att förhindra förlust av odlingsbar mark samt habitatförluster kring de värden som ofta finns kopplat till de uppodlade markerna med ängs- och betesmarker samt lövträd i det annars barrskogsdominerade landskapet.